

DEPREMZEDE SAĞLIK ÇALIŞANLARININ HAKLARI İLE İDARENİN YÜKÜMLÜKLERİ HAKKINDA BİLGİ NOTU

6.2.2023 tarihinde gerçekleşen binlerce insanımızı kaybettiğimiz, yüzbinlerce insanımızın yaralandığı, geniş bir coğrafyada etkili olan deprem hepimizi derinden etkiledi. Her türlü dayanışma ile toplum olarak birbirimizin acılarını paylaşmaya, sarmaya çabalıyoruz.

Böylesi zamanlar her türlü yaranın incelikle sarılmasını, örselenmeden iyileştirilmesi çabası içinde olmayı gerektirmesine rağmen bize iletilen bilgilerden, kamu hizmetinin sürdürülmesinde amir konumunda bulunanların tam aksine davranışları ile karşılaşıldığı öğrenilmiştir. İletilen bilgilere göre deprem sonrasında, en çok ihtiyaç duyulan kamu hizmetlerinden olan sağlık hizmetini yürüten ve afet bölgelerinde görev yapan, ailesini, yakınlarını kaybeden sağlık personelinin çalışmaya zorlandığı öğrenilmiştir. Özellikle depremin etkilediği sağlık kuruluşlarında gerekli incelemeler tamamlanmaksızın, binalarda çok sayıda çatlak olmasına rağmen sağlık çalışanlarından binaların güvenliği ile ilgili gerekli bilgilendirme de yapılmaksızın hizmet sunmasının istendiği anlaşılmıştır.

Şikayetlerin artması üzerine Sağlık Bakanlığı Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 11.2.2023 tarihinde idari izin konulu bir genelge yayınlanmıştır. Söz konusu genelgede; “afet bölgesindeki sağlık tesislerinde görev yapan personelden birinci derecede yakını vefat eden, yaralanan veya göçük altında kalan ve bu nedenle görevini sürdüremeyecek durumda bulunanlara 20.2.2023 tarihine kadar idari izin verilmesi konusunda gerekli kolaylığın sağlanması” gerektiği bildirilmiştir.

Tarafımıza iletilen sorunlara ilişkin önerilerimiz Sağlık Bakanlığı'nın söz konusu genelgesi ve Türkiye Psikiyatri Derneği'nin “Deprem Bölgesindeki Devlet Görevlilerinin Çalışmadan Muaf Tutulması Hakkındaki Görüşü” dikkate alınarak aktarılacaktır. (Ek)

I. İDARENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ

a. Çalışmaya Zorlamama Yükümlülüğü

Öncelikle Türkiye Psikiyatri Derneği'nin görüşünde de ifade edildiği üzere; “Dünya Sağlık Örgütü, sağlığı “Bedensel, ruhsal ve toplumsal yönden tam bir iyilik hali” olarak tanımlar. Sağlık bir bütündür ve bu bütünlük tıbbın yanında kuramda ve uygulamada hukuken de tanınmış ve kabul edilmiştir. Deprem geniş bir coğrafyada geniş bir nüfusun etkilendiği, tıbbi, ekonomik ve toplumsal sonuçları da olan büyük ölçüde bir doğal afettir. Depremde sağ kalanların bir kısmı bedenen yaralansa da tamamı ruhen yaranılır. Dildeki deprezede kavramı sağ kalanların tümünü tanımlar ve ayrımsız olarak bütün sağ kalanların zedelenmiş olduğu ifade edilir. Tüm bir kitlede travma oluşturan bir afet olarak deprem kişilerin aynı zamanda aile bireylerini, akrabalarını, sosyal çevrelerinden bireyleri, maddi varlıklarını yitirmelerine de yol açarak etkisini ömür boyu sürdürmesi anlamına gelir.

Kişilerin başlarına gelen deprem gibi olağandışı yaşantıların etkileri akut stres bozukluğu gibi geçici olabildiği gibi (en az bir ay süreli), travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, çeşitli anksiyete bozuklukları, alkol madde kullanım bozuklukları, psikotik bozukluklar gibi çok sayıda ruhsal bozukluğun nedeni, başlatıcısı, sürdürücüsü olabilir.

Ortaya çıkan ruhsal bozukluklar kişilerin çalışma gücünü ve isteğini, zihinsel yoğunlaşmasını bozar. Öte yandan kişilerin depremde yitirdiği eş, çocuk, ana-baba, akraba, arkadaş, komşu ve maddi değerler yanında yaşadığı ortamın değişmesi kişide bir bozukluk olmasa bile yas (matem) denilen doğal bir ruhsal tepkiyle de çalışma gücünü ve verimini etkiler.

10 ilde, yaklaşık 15.000.000 yurttaşımızı etkileyen (nüfusun yaklaşık %17'si) yüzyılın en büyük iki depremini yaşamış devlet görevlilerinin tümünün yukarıda topluca özetlenen yaşadıkları ruhsal travma sonucu bir tarama gerekmeden çalışmadan bağışık tutulmalarını gerektiren bir ruhsal rahatsızlık halindedirler.”

Anayasa'nın 2, 5, 17 ve 56. Maddeleri uyarınca devlet tüm yurttaşlarının yaşam, maddi ve manevi varlığını geliştirme ve sağlık hakkını korumak, geliştirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün ruhsal bir rahatsızlık halinde oldukları kabul edilen depremede sağlık çalışanları için sağlıklarının korunması, düzelmesi halini sağlayacak tedbirleri almayı, gerekli organizasyonu yapmayı kapsadığı açıktır. Bu nedenle herhangi bir sağlık kurulu raporu vb olmaksızın, bir yakının kaybedip kaybetmediğine bakılmaksızın depremede sağlık çalışanları kendileri istemedikleri takdirde çalışmaya zorlanamayacaktır.

Sağlık Bakanlığı'nın yukarıda değinilen genelgesi ile yalnızca afet bölgelerinde görev yapan birinci derecede yakını vefat eden, yaralanan veya göçük altında kalan sağlık çalışanları yalnızca 9 gün süreyle izinli sayılabileceklerdir. Oysa TPD'nin görüş yazısında da aktarıldığı üzere depremden sağ kalanların tümü ruhen yaralanmaktadır. Her birimiz gibi birer insan olan sağlık çalışanlarının da sosyal çevreleri yalnızca birinci derecede yakınlarından oluşmaz. Diğer akrabaları, arkadaşları, dostları, çalışma arkadaşlarının kaybindan, yaralanmasından da büyük üzüntü duymaları, ruhsal olarak rahatsızlanmaları en doğal olan ve beklenendir. Bu koşullar altında onları çalışmaya zorlamak devletin insanı koruma temel ödevi ile bağdaşmayacağı gibi toplumun tümünde onarılamaz yaralar açacaktır.

Bir diğer önemli nokta ise afet bölgelerinde yakınları bulunan sağlık çalışanlarının idari izinden yararlandırılmamalarıdır. Bu durumun idari izin uygulamasını gerekli kılan hal ile örtüşmediği, başka yerlerde çalışsa da yakınlarını kaybeden tüm sağlık çalışanlarının idari izinli sayılması gerektiği açıktır.

Üstelik Bakanlık idari izin konusunda amirlere bir yetki tanımakta, gerekli kolaylığın sağlanmasını istemekte, izin süresini ise 9 gün ile sınırlı tutmaktadır. Ancak pozitif ödev yükümlülüğünün bir sonucu olarak herhangi bir takdir yetkisi tanınmaksızın, işe başlayabilecekleri bir sağlık raporu ile tespit edilinceye kadar sağlık çalışanlarının izinli sayılması gerekmektedir.

b. Herhangi Bir Yaptırımı Uygulamama Yükümlülüğü

Sağlık çalışanlarının ilettikleri bildirimlerden Başhekimliklerin whatsapp vb uygulamalar üzerinden gönderdikleri mesajlar ile sağlık kuruluşuna gelmeyen sağlık çalışanlarının istifa etmiş sayılacağı, bir daha kamu görevine dönemeyecekleri şeklinde bilgiler vererek pozitif ödev yükümlülüğüne aykırı davrandıkları öğrenilmiştir.

Bu görüşün dayanağının 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 97/D maddesi olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu düzenlemede olağanüstü halde ya da genel hayata müessir afetlere

uğrayan yerlerdeki kamu görevlilerinin çekilme istekleri kabul edilmeden veya yerine atanacaklar gelip işe başlamadan görevlerini bırakmaları halinde bir daha hiçbir biçimde yeniden atanamayacakları ifade edilmiştir. Yine aynı Yasanın 125/E-e maddesinin uygulanacağı yönünde ifadelere yer verildiği öğrenilmiştir.

Ancak sağlık çalışanları depremzede olduğundan en temel hakları olan yaşam, maddi ve manevi varlığını sürdürme, sağlık hakları yok sayılarak görev yapmaları beklenemeyecektir. Ayrıca idareye bu konuda zorla görevlendirme yetkisi de tanınmamıştır. Nitekim 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 8. Maddesinde çalışma yükümlülüğü getirilirken kişilerin yaş, cinsiyet, meslek, meşguliyetleri yanında sağlık, sosyal durumları ile aile ve bakıma muhtaç yakınları göz önünde bulundurulacağını düzenlenmiştir.

Devlet Memurları Kanunu'nun 105. Maddesinde sağlığı bozulan kamu görevlilerinin iyileşinceye kadar izin verileceği, yakınlarının sağlıkları ile ilgili bakım, gözetim yükümlülükleri ortaya çıktığında izin verileceği düzenlenmiştir. Yine Sağlık Bakanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği'nde beden ya da ruh sağlığı bozulması yanında, toplumsal sağlığın bozulması bağlamında kişinin yakınlarının ölümü, ailece bir felaket yaşamış olma gibi durumları görev yeri değişimi yönünden gerekçe olarak kabul etmiştir.

Toplumun sağlık hizmetine duyduğu ihtiyacın karşılanması toplumun bir parçası olan sağlık çalışanlarının sağlığının bozulması pahasına yerine getirilemez. Kaldı ki idareye çok sayıda gönüllü sağlık çalışanının meslektaşlarının görevini devralmak üzere başvuru yaptığı bilinmektedir. Kamu hizmetinin herhangi bir aksamaya yer vermeksizin gönüllü, ülkedeki herkes gibi yoğun üzüntü duymakla birlikte afet bölgesinde olmayan, yakınlarını kaybetmeyen sağlık çalışanları eliyle yürütülmesinin mümkün olması karşısında aksine işlemlerin kamu yararı ve hizmetin gereklerine uygun olduğu da söylenemeyecektir.

Dolayısıyla idari amirler 657 sayılı Yasanın 10. Maddesinde düzenlendiği üzere kanuna aykırı emir vermemekle, hukuksal düzenlemelerin yanı sıra hakkaniyet ve eşitlik içinde davranmakla yükümlü olup herhangi bir yaptırım uygulamamalıdır.

II. SAĞLIK ÇALIŞANLARININ HAKLARI

a. Çalışmaya Zorlanmama Hakkı

Anayasa'nın 15. Maddesinde olağanüstü halde dahi kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamayacağı düzenlenmiştir. Yukarıda açıklanan hukuksal düzenlemeler ve bilimsel gereklilikler uyarınca sağlık çalışanları çalışmaya zorlanamayacaktır.

Sağlık Bakanlığı'nın genelgesi doğrultusunda depremzede sağlık çalışanlarının bir bölümünün idari izinli sayılabileceği ancak özellikle birinci derecede yakını dışında ailesi, arkadaşları depremden etkilenen sağlık çalışanlarının çalışmaya zorlanabileceği anlaşılmaktadır.

Afet bölgesinde olan sağlık çalışanlarının talepleri olmaksızın herhangi bir biçimde çalışmaya zorlandıkları durumlarda, kendilerine iletilen kanallardan kısa gerekçeler ile çalışamayacaklarını

bildirmelerini öneriyoruz. Olumsuz yanıt verilmesi ya da uygulamaların devam etmesi halinde üyesi olduğunuz meslek örgütleri, dernekleriniz ile ivedilikle konunun paylaşılması uygun olacaktır.

Ruh sağlığınızın çalışmanıza olanak vermediği halde, mümkün olduğunda bir sağlık kuruluşuna başvurarak durumunuzun değerlendirilmesi, gerekli raporlandırmanın yapılmasını ve idareye bildirmenizi öneriyoruz.

b. Sağlıklı ve Güvenli Koşullarda Çalışma Hakkı

İletilen bir diğer sorun ise sağlık çalışanlarının güvenli olmayan, depremde ciddi biçimde hasar görmüş sağlık kuruluşlarında çalışmaya zorlanmasıdır. Her gün artçıların devam ettiği bir tabloda, deprem nedeniyle yaralanan insanların tedavisini sürdürürken can güvenliği kaygısının sürekli artması söz konusudur.

Anayasa ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler uyarınca herkesin güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarını isteme hakkı vardır. Yaşam ve sağlığınız risk altında olmasına karşın çalışma göreviniz sınırsız değildir.

Böyle bir durumda, çalışma arkadaşlarınız ile birlikte sorunu bir tutanak altına alarak derhal çalıştığınız sağlık kuruluşunun yöneticisine uygun araçlar ile iletip riskten koruyucu tedbirin alınmasını, aksi halde 6331 Sayılı Kanununun 13. Maddesi uyarınca çalışmayı sürdürme koşullarınızın bulunmadığını, bildirebilirsiniz. Bu başvurunuza rağmen sorun giderilmez ya da aynı yerde çalışmaya zorlanırsanız ilgili meslek örgütünüz, meslek derneklerinize de bildirerek çalışmayı sonlandırabilirsiniz.

III. TIPTA VE DİŞHEKİMLİĞİNDE UZMANLIK ÖĞRENCİLERİNİN HAKLARI

Tıpta ve Dişhekimliğinde Uzmanlık Eğitimi Yönetmeliği'nin 11/4. Maddesinde deprem gibi hizmetin olağan işlemediği hallerde uzmanlık öğrencilerinin hekimlik görevlerini yürütmek üzere eğitim gördüğü kurumda veya aynı il içerisindeki sağlık tesislerinde görevlendirilebilecekleri belirtilmiştir. Ancak yukarıda yer verilen açıklamalar tıpta ve dişhekimliğinde uzmanlık eğitimi gören öğrenciler yönünden de geçerlidir. En temel hakları korunmaksızın yapılacak her türlü görevlendirme hukuka aykırı olacaktır.

Bunun yanı sıra Yönetmeliğin 16. Maddesi uyarınca afet bölgelerinde uzmanlık eğitimi görenlerin kurum değiştirme talebinde bulunmaları mümkündür.